

SURİYE İÇ SAVAŞI SONRASI YAŞANAN GÖÇ HAREKETLİLİĞİNİN TÜRKİYE DEMOGRAFİK YAPISINA YANSIMASI

Yunus Emre SALMAŞUR
yesalmasur@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2082-1418

Batuhan Erdi ŞAHİN
batuhanerdisahin@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2457-9411

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi
Received: 31.10.2020

Kabul Tarihi
Accepted: 15.12.2020

REFLECTION OF MIGRATION MOBILITY IN TURKEY'S DEMOGRAPHIC STRUCTURE AFTER THE SYRIAN CIVIL WAR

ÖZ 2010 yılının aralık ayında başlayan Arap Baharı 2011 yılında Suriye'ye sızmıştır. Suriye'de başlayan gösteriler karşısında Esad rejiminin müdahalelerinin çok sert şekilde olması ülkeyi bir iç savaşa sürüklemiştir. Rejim ve muhaliflerin çatışma alanında kalan sivil halk ise göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç hareketliliğinden en fazla etkilenen ülke Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. 9 yılın sonunda Türkiye 3,6 milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'nin 81 ilinin tamamına yayılan Suriyeli sığınmacılar bütün şehirlerdeki demografik yapıları doğrudan etki etmiştir. Göçmenler, Türkiye'ye geldiği günden bu yana barınmak için başta sınır illeri üzere büyükşehirleri tercih etmiştir. Dünyanın en önemli problemlerinden biri haline gelen göç hareketleri karşısında Türkiye gerek Avrupa Birliği gerek Birleşmiş Milletler ile çeşitli iş birlikleri ve anlaşmalar gerçekleştirmiştir. Her ne kadar bu konuda teorik anlamda adımlar atılsa da somut olarak tam manasıyla bir yük paylaşımı gerçekleşmemiştir. Bu doğrultuda çalışmada Türkiye'de yer alan yaklaşık 3,6 milyon Suriyeli sığınmacının ülkenin demografik yapısına yansımaları tartışılmış; Arap Baharı sürecinin başlangıcı, Suriye'ye sızması ve sonrasında Türkiye Suriye ilişkileri ve daha sonra yaşanan göç hareketliliği incelenmiştir. Makalede; Türkiye'de en çok göçmenin yaşadığı şehirlere, barınma merkezlerinde ve dışında yaşayan Suriyeli sığınmacı sayısına ve dünyada en çok Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkelere tablolar yardımıyla değinilmiştir. Ayrıca Suriyeli sığınmacıların yoğunlukla Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu illerinde yaşamasının illerin demografik yapısına nasıl etki ettiği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Suriye, Göç, Geçici Koruma, Demografik Yapı.

ABSTRACT The Arab Spring, which began in December 2010, spread to Syria in 2011. In the face of the demonstrations that began in Syria, the intervention of the Assad regime was very harsh, plunging the country into a civil war. The civilian population that remained in the conflict zone of the regime and the opposition was forced to emigrate. The country most affected by this migration mobility has been the Republic of Turkey. At the end of 9 years, Turkey is home to 3.6 million Syrian asylum seekers. Syrian asylum seekers, spread across all 81 provinces of Turkey, have had a direct impact on the demographics of all cities. Since arriving in Turkey, migrants have preferred metropolitan cities, especially border provinces, to shelter. In the face of migration movements, which have become one of the most important problems in the world, Turkey has implemented various cooperation and agreements with both the European Union and the United Nations. Although steps have been taken in this regard in a theoretical sense, there has not been a full burden sharing in concrete terms. Accordingly, the study discussed the reflection of approximately 3.6 million Syrian asylum seekers in Turkey on the demographic structure of the country; The beginning of the Arab Spring process, its leap into Syria and its aftermath, Turkey's relations with Syria and the subsequent migration movement were examined. In the article, the cities where the most migrants live in Turkey, the number of Syrian asylum seekers living in and out of housing centers and the countries hosting the most Syrian asylum seekers in the world are mentioned with the help of tables. In addition, the focus was on how the fact that Syrian asylum seekers live mainly in Turkey's southeastern Anatolian provinces affects the demographic structure of the provinces.

Keywords: Arab Spring, Syria, Migration, Temporary Protection, Demographic Structure.

GİRİŞ

2010 yılında ilk olarak Tunus'ta başlayan ve kısa sürede Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerini etkileyen süreç Arap Baharı olarak isimlendirilmiştir. Arap Baharı sürecinden şüphesiz en çok etkilenen ülke Suriye olmuştur. Arap Baharı'nın başlangıcından kısa bir süre sonra birçok Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkesi bir nevi siyasal istikrarı sağlamış olsa da Suriye'de sonu gelmeyen bir iç savaş başlamıştır. 15 Mart 2011 tarihinden itibaren Suriye'de yaşanan ve bir türlü sonu gelmeyen iç savaş, birçok problemi beraberinde getirmiştir. Bu problemlerin en başında ve en çok etki yaratanı şüphesiz göç hareketliliği olmuştur. Milyonlarca Suriye vatandaşı birden fazla dış aktörün de etkisiyle yıllardır süregelen krizden olumsuz etkilenmiş ve göç etmek zorunda kalmıştır. Kuşkusuz Suriyelilerin göç hareketliliğinden en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. Bunun başlıca temel sebepleri: Suriye'nin en uzun kara sınırının Türkiye ile olması, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınır kapılarını göçmenlere açması, göçmenlere sınıra yakın bölgelerde çadır kentler kurularak temel yaşam ihtiyaçlarının sağlanması ve Türkiye'nin Avrupa'ya geçişte transit ülke konumunda yer almasıdır. Şu an itibarıyla Türkiye, 3.624.517 Suriyeli'ye ev sahipliği yapmaktadır. Arap Baharı'nın başladığı tarihten itibaren her yıl giderek artan göç dalgası lokal olarak kalmamış, uluslararası alanda da krizler meydana getirmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri meydana gelen göç krizine karşı önlemler almak zorunda kalmış ve bu doğrultuda politikalar geliştirmiştir. Gerçekleştirilen başlıca politikalar ise; Acil Eylem Planı, Göçe İlişkin Avrupa Gündemi, Avrupa Birliği Kalkınma ve İş birliği Fonu ve Bölgesel Güven Fonudur. Türkiye ile AB arasında da 2013 yılında Geri Kabul Anlaşması imzalanmasına rağmen Suriye'de yaşanan insani krize karşı ne yazık ki AB Türkiye'yi sadece tampon bölge olarak görmüş, gerekli maddi yardımlarda dahi eksik kalmıştır. Avrupa Birliği, Türkiye'ye toplam da 6 milyar Avro taahhüt etse de bu yardımların 2,2 milyar Avro' sunu ödemiştir (Akçay, 2019:197).

Türkiye düzensiz göç dalgalarının başlamasından itibaren birçok politika geliştirmiş, başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere ülkede yer alan Sivil Toplum Kuruluşları ile de büyük çalışmalar içerisine girmiştir. Başta barınma merkezlerinde misafir edilen Suriyeli sığınmacılar daha sonra Türkiye'nin yıllar arttıkça her ilinde bulunmaya başlamıştır. Türk ve Suriye halkı arasında dini yönden benzerlikler olsa da farklılıkların benzerliklere oranla fazlalığı, Türkiye vatandaşı ile Suriyeli sığınmacılar arasında demografik olarak birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Örneğin; Bugün Suriye ile komşu sınırı olan Kilis ilimizin %76,08'i Suriyeli sığınmacılardan oluşmaktadır. Suriye ile sınır olan illerimiz düzensiz göç hareketliliğinden olumsuz etkilenmiştir.

2011'den itibaren yaşanan tüm bu gelişmeler doğrultusunda çalışmanın ilk bölümünde Arap Baharı'nın gelişim süreci ve etkileri, ikinci bölümünde Arap Baharı'nın Suriye'ye yansıması, Türkiye-Suriye ilişkileri ve Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların durumuna, üçüncü bölümünde ise tablolar yardımı ile Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin demografik yapısına etkileri tartışılacaktır.

ARAP BAHARI GELİŞİMİ, SÜRECİ VE ETKİLERİ

Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da 2010 yılının sonlarına doğru otoriter yönetimlere karşı başlatılan demokrasi talepleri doğrultusunda halk tarafından bir dizi eylemler başlamıştır. Başlangıçta olumlu olarak karşılanan eylemler "Arap Baharı" olarak isimlendirilmiş daha sonra Arap uyanışı, Arap isyanı, Arap devrimi veya Arap dönüşümü terimleri ile de anılmıştır (Bingöl, 2013:26). Ortadoğu'da yaşanan ayaklanmaların bu denli önemli olmasının sebebi, ilk kez topyekûn bir şekilde Ortadoğu halkının demokrasiyi talep etmesi ile kaynaklıdır. İlk olarak Tunus'ta başlayan ayaklanmalar daha sonra Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen olmak üzere Arap Dünyasını etkilerken, ayaklanmaların başlıca sebepleri; siyasi yozlaşma, baskıcı yönetim, yolsuzluklar ve kötü ekonomik şartlar olarak karşımıza çıkmıştır. Mitingler, protestolar ve devamında silahlı çatışmalara varan Arap Baharı sürecinde bölgede yaşayanlar ciddi bir sorun ile karşı karşıya kalmış, bu sürecin en zor yanını değişim yaşanan devletler geçirmiştir (Dursun, 2019:19). Özellikle dönemin kötü ekonomik şartları Arap Baharı'nın oluşum sürecinde fazlasıyla etkilidir.

1980'lerde petrol fiyatlarının Ortadoğu ülkelerinde düşmesi ve halkın refahını olumsuz yönde etkilemesi, Kuzey Afrika ülkelerinde sosyalist politikalara yer verilmesi, özel yatırım alanlarının oluşmasının engellenmesi gibi politikalar, Arap Baharı'nın oluşumunda fazlasıyla etkilidir (Ünal, 2017:149). Arap Baharı öncesinde bölge ülkelerin yönetim şekli incelendiğinde çoğu ülke demokratik olmayan koşullarda yönetilmekteydi. Arap ülkelerindeki hükümetler genellikle askeri darbe sonucu yönetimi ele geçirmiş veya yönetimini bir soya dayandırmıştır.

Arap Baharı'nın oluşum sürecin de ilk olarak karşımıza baskıcı yönetimler çıkmaktadır. İkinci olarak bölge ülkeleri dış aktörlerin çıkarlarına maruz kalmıştır (Oğuzlu, 2011:10). Arap Baharı'nın oluşumundaki bir diğer faktör de Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki demokrasi eksikliği ve talebidir. Otoriter rejimlerde yaşanan özgür ve adil seçim yoksunluğu ve siyasi partiler üzerindeki çeşitli kısıtlamalar doğal olarak toplum tabanında olumsuz etki yaratmış ve ayaklanmaları tetiklemiştir (Okyar, 2015:64). Arap ülkelerinin küreselleşen dünyadan faydalanamaması, ekonomik koşullar sonucu tarım sektörünün gelişmemesi, sanayileşmenin tamamlanamaması gibi temel problemler işsizlik, istihdam eksikliği veya gelir eşitsizliği gibi sorunları beraberinde getirmiştir (Nebati, 2019:184). Ekonomik nedenler arasında; işsizlik ve yaşam koşullarının zorluğu ön plana çıkarken, siyasal nedenler arasında totaliter, baskıcı rejimlerin varlığı, kültürel nedenler arasında ise küreselleşmenin getirmiş olduğu teknoloji ile birlikte halkların demokrasi talepleri yer alırken uluslararası nedenler incelendiğinde de ABD ve Batı'nın Arap Baharı'na desteği görülmektedir (Paksoy, vd., 2013:178). Görüldüğü üzere Arap Baharı sürecinin oluşmasında ve devamında çatışmaların artmasının en büyük sebebi kötü ekonomik koşullardır.

Tunus'ta başlayan halk hareketi kısa sürede tüm Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yayılmıştır. Toplumsal hareketlerin yaşanmasının arka planında siyasi nedenler de ekonomik nedenler kadar önemlidir (Çelik, 2015:36). Başta hem bölge içerisinde hem de bölge dışında olumlu ve masum karşılanan ayaklanmalar daha sonra etkisini çatışmalar şeklinde göstermiştir. Yaşanan ayaklanmalar geçmişten itibaren süregelen kapalı ve kemikleşmiş siyasi ve ekonomik sistemlere karşı çıkmıştır (Ünal, 2017:149). Arap Baharı süreci öncesinde bölge ülkelerinde birçok darbe girişimi denense de başarılı sonuç alınamamış, bölge halkı anti-demokratik yönetimlerden duyduğu şikayetler üzerine daha kapsamlı bir eylem planı ile beraber devrim fikrine doğal

olarak itilmiştir (Tanpınar, 2019:74). Ayrıca geçmişte birçok Kuzey Afrika devleti sömürgeciliğe maruz kaldığı için, Arap Baharı aslında bir nevi özgürlük taleplerini de içermektedir.

Ortadoğu'nun baskıcı ve otoriter yönetim anlayışı karşısında toplumsal hareketler zayıf kalmıştır. (Cicioğlu ve Miş, 2013:2). Arap ülkelerindeki yönetim tarzı muhalefetin gelişmemesine yol açmış, toplumsal hareketlerin de zayıf kalmasını sağlamıştır. *“Muhalefet baskılanmış, sivil toplum gelişmemiş, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, insan hakları, şeffaflık, hesap verilebilirlik gibi gibi demokrasiye ait temel kavramlar zayıf kalmıştır.”*(Nebati, 2019:184). Otoriter rejimler sonrası demokrasi talebi ile iktidara gelen devrimci kadro, demokratik bir yönetimden ziyade otoriter yapıları sürdürmeye devam etmiş, adı cumhuriyet olmasına rağmen halkın hiç söz sahibi olmadığı otoriter-baskıcı yönetimler Arap Baharı öncesinde olduğu gibi devam etmiştir (Şahin, 2011:87). Arap Baharı sürecinden etkilenen ülkelerin halkları yaşamış oldukları politik, ekonomik ve toplumsal olayları değiştirmek için eylemler başlatmış ve bu eylemler neticesinde ülkelerinde yıllardır var olan liderleri ve rejimleri değiştirmek istemişlerdir (Çelik, 2015:38). Görüldüğü üzere Arap Baharı'nın yaşanmış olduğu ülkelerde başta kötü ekonomik koşullar olmak üzere birçok sorunda beraberinde yaşanarak eylemlerin ülkeden ülkeye hızla yayılmasını sağlamıştır. Genel olarak incelendiğinde ekonomik sebepler diğer sebepleri fazlasıyla etkilemiştir. Ekonominin kötü olması doğrultusunda işsizlik oranlarının artması, enflasyon oranının fazla olması, Kamu kaynaklarının yeterli ve doğru kullanılmaması ve yolsuzluk gibi temel ekonomik problemler eylemlerin oluşmasında etkilidir (Paksoy, vd., 2013:179). Tunus'ta başlayan halk hareketi kısa sürede bütün çevre ülkelere de yayılarak, eylemler sadece belli bir ülkeye özgü kalmamış, Ortadoğu bölgesine hızla yayılmıştır. Baskıcı ve otoriter yönetimlerin halk tarafından istenmemesi, Arap halklarının demokrasi talepleri ve bölge dışı aktörlerin eylemlere destek vermesi, çoğu ülkede keskin bir değişimi beraberinde getirmiştir.

Arap Baharı sürecinde yaşanan dönüşüm ve demokrasi talepleri, mevcut otoriter yönetim biçimlerine karşı özgürlük ve hak talebi doğrultusunda şekillenen bir hareket olarak gözükmemektedir (Nebati, 2019:184). Ortadoğu'daki ülkelerde yönetim şekillerinden dolayı sivil toplumun gelişmemesi de yaşanan eylemlerin şiddetini artırmıştır. Sivil toplum ile ilgili olarak; *“Güçlü bir sivil toplum; devlet otoritesi üzerinde denge ve fren mekanizması oluşturur, etkin yönetimi pekiştirmenin en etkin yollarından biridir ve özgür ve demokratik bir geleceğin teminatıdır. Geçen on yılda, dikkate değer reformlar ve başarılarla rağmen, Ortadoğu'da sivil aktörlere metin üzerinde ve gerçek anlamda verilen haklar arasında gittikçe artan farklardan dolayı demokratik bir geleceğin ilkelerini şekillendirecek farklı toplum kesimleri için köklü ve radikal reformlara ihtiyaç duyulacaktır”* (İnanç, 2011:492) diye belirten Hüsamettin İnanç, sivil toplumun gerekliliğini dile getirmiştir. Güçlü bir sivil toplum demokrasiyi beraberinde getireceğinden, güçlü bir sivil toplumun olması yaşanan eylemlerin iç çatışmalara dönmeden iktidar ve halk arasında problemleri çözebileceğini göstermektedir.

Ortadoğu ülkelerinde genellikle aşiretlerin hâkim olduğu siyasal yapılar mevcutken, bu ülkelerin yönetimlerinde yıllarca kalan aile üyeleri ülkelerini yönetemez hale gelse bile yönetimi devretmedikleri için siyasi krizler meydana gelmektedir (Solmaz, 2013:51). Ayrıca muhalefetin de siyasi kararlara katılımın engellenmesi ve antidemokratik çözüm yolları toplumsal eylemlerin şiddetlenmesine sebep olmuştur. Arap coğrafyasında çok farklı toplumsal ve siyasi yapılar olmasına karşı otoriter yönetimlerin varlığı, diğer

toplumsal gruplara siyasal haklar tanımamış, bu durum demokratikleşme önünde büyük sorun olmuştur (Özdemir, 2017:21).

Arap halkları tarafından istenen değişiklikler neticesinde eylemler ülkeden ülkeye yayılmış, daha fazla özgürlük ve sivil haklar talep edilmiş, eylemler öncesinde siyasal yozlaşmalar ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması bu taleplerin artmasını sağlamıştır (Duran ve Özdemir, 2012:185). Eylemler her ne kadar demokratikleşme yönünde bir talep içerse ve güçlü bir sivil toplumun oluşması için fırsat doğursa da mevcut hükümetlerin otoriterliğinin artması toplumsal taleplerin değişmesine neden olmuştur (Orsam, 2020). Kısa süre sonra Arap Baharı süreci etkisini Ortadoğu ülkelerinde de göstermeye başlamış, eylemlerin şiddetinin en yoğun geçtiği ülkelerin başında Suriye gelmiştir.

ARAP BAHARI'NIN SURİYE'YE SIÇRAMASI VE TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİSİ

2011 yılının mart ayında Arap Baharı'nın etkisi Suriye'ye de net bir şekilde görülmeye başlamıştır. Hak taleplerinin yoğun olduğu Arap Baharı sürecinde, Suriye halkı Esed rejiminden meşru hak taleplerinde bulunmuş fakat rejim protestolara ölümcül şekilde müdahalede bulunmuştur (Ağır ve Aksu, 2017:49). Suriye'nin güneyinde iki gencin tutuklanması ve sonrasında protestocuların rejim tarafından işkenceye uğraması Suriye'de gerilimi artırmış, 15 Mart 2011'de Suriye'nin başkenti Şam'da yapılan gösteriler "Öfke Günü" olarak isimlendirilmiştir (Karkin ve Yazıcı, 2015:206). Bu dönemde Suriye'de yaşanan protestolara başta gençler olmak üzere toplumun tüm kesimleri destek vermiş ve genel talep ise rejimin değişmesi yönünde olmuştur (Atlıoğlu, 2018:139). Yaşanan sert müdahaleler Suriye'ye özgü olmamakla birlikte diğer ülkelerde de gözükmemektedir. Suriye'nin siyasal yapısı ve Arap Baharı öncesinde de Suriye halkının Esed rejimine olan güvensizliği, protestoların şiddetini artırmıştır. Şiddetin artmasının bir diğer nedeni de Suriye'ye hızla yayılan gösterilere karşı Esed rejimi kontrolü kaybetme korkusuyla askeri tedbirleri artırmış ve mevcut iktidar kriz içine girerken, artan askeri tedbirler neticesinde protestocular da silahlanmaya başlamıştır (Muslu, 2018:11). Diğer ülkelerde olduğu gibi Suriye'de de muhalefetin sesi bastırılmış ve yönetici seçkinlerin protestoculara karşı uyguladığı şiddetin aynısını muhalifler de uygulamak zorunda kaldığı için şiddetin dozu artmıştır (Çendek ve Örki, 2019:45). Suriye'de yaşanan şiddetli iç çatışmaların nedenleri başta ekonomik nedenler olmak üzere, Sünni-Alevi çatışması, Esed rejiminin politik baskıları ve bölgesel/küresel güçlerin Suriye'deki politikaları gösterilmektedir.

Arap Baharı sürecinde Suriye'de yaşanan iç çatışmalar diğer ülkelere nazaran daha şiddetli geçmiştir. Bu şiddetin artmasındaki en önemli unsur ise çatışmalardaki tarafların etnik ve dini yönden farklı olmasıdır (Özdemir, 2016:91). Yaşanan iç çatışmaların artmasında bahsedildiği üzere diğer önemli etken küresel güçlerin çatışmalara müdahale etmesidir. Çatışmalarda keskin bir şekilde ikiye ayrılan gruplardan ilki Sünni destekçi grup olmakla birlikte Batı ülkeleri, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar ve Ürdün'ün bulunduğu grup iken diğer grubu Şii destekli Batı karşıtı yani İran, Rusya, Irak ve Lübnan oluşturmaktadır (Özdemir, 2016:91). Jeopolitik olarak önemli bir yere sahip olan Suriye iç savaşına küresel güçlerin dahil olması ve çatışmaları gerçekleştiren grupların keskin bir şekilde ayrılması, çatışmaların çözümünü zorlaştırmakla kalmamış büyük bir yıkıma da neden olmuştur.

Suriye'de Arap Baharı süreci öncesinde dağınık halde bulunan muhalefet, iç çatışmaların artması ile birlikte bir araya gelmeye çalışmış olsa da küresel güçlerin çatışmalara müdahale etmesi, Suriye'de DEAŞ, El-Kaide

gibi terör örgütlerinin etkinliğini artırması tekrardan ülkede muhalefet gücünü kırmıştır (Canyurt, 2018:1105). Terör örgütlerinin iç savaşı bir fırsat bilerek özellikle Suriye'nin kuzey kısmına yerleşmesi, Rusya, İran, Fransa ve ABD'nin doğrudan müdahil olması gibi etkenler iç savaş sürecinin şiddetini ve süresini uzatmıştır. İran, Suriye'de yaşanan iç savaşın başından itibaren Esed rejimini desteklemiştir. Suriye'de asıl dengeleri değiştiren küresel aktör Rusya olmuştur. Rusya'nın Suriye iç savaşına doğrudan müdahale etmesi muhalifleri zor duruma düşürmüştü ve bu süreçte PYD/DEAŞ gibi terör örgütleri Esed rejimi ile ilişkilerini geliştirmiştir (Muslu, 2018:11).

Suriye'de yaşanan iç çatışmalardan etkilenen ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur. Suriye'de yaşanan istikrarsızlık Türkiye-Suriye ilişkilerini bozmuş, iç çatışmanın başlarında Türkiye ihtiyatlı davranırken rejimin sivil halka uyguladığı şiddet sonrasında Türkiye Esed yönetimini birçok noktada uyarmıştır (Karkın ve Yazıcı, 2015:207). Türkiye'nin tutumu daha sonra uyarı ile sınırlı kalmamış, Türk Büyükelçiliği Şam'dan geri çekilmiş ve Suriye'de rejim karşısında yer alan muhalif gruba (Suriye Ulusal Konseyi) destek verilmiştir (Karkın ve Yazıcı, 2015:207). Türk hükümeti 2011 Mayıs ayının sonuna doğru Esed rejiminin uygulamış olduğu politikaları uluslararası kamuoyu ile paylaşmasına karşın Esed rejimi politikalarını devam ettirmiş, Suriye iç savaşından kaçan 264 kişinin Hatay il sınırına gelmesi Türkiye-Suriye ilişkisinde gerilimi artırmıştır (Eskioğlu, 2019:77). Yaşanan gelişmeler neticesinde Türkiye'nin Suriye'ye vermiş olduğu tavsiyeler zamanla sertleşerek talebe, sonrasında ise talimata dönüşmüştür (İnat ve Telci, 2012:234).

Suriye'de yaşanan iç savaş sonrasında göç etme imkanına sahip olan Suriyelilerin ilk göç güzergahı Türkiye olmuştur. 2011 Mayıs ayı itibarıyla sürekli artan göç dalgası karşısında Türkiye ilk olarak hazırlıksız yakalanmış, daha sonra Hatay'ın sınırına konteynir kentler kurulmuştur (İnat ve Telci, 2012:235). İç çatışmaların yaratmış olduğu istikrarsızlık sonrasında Suriye'nin kuzeyinde PYD/YPG vb. terör örgütlerinin varlığı da bölgedeki Arapları göçe zorlamıştır (Sivrikaya, 2019:337). PYD/YPG terör örgütlerinin Suriye'nin kuzeyine, Türkiye'nin sınır bölgesine yerleşmesi ayrıca Türk kamuoyunda sert bir şekilde karşılanmış ve Suriye sorununun derinleşmesine sebep olmuştur (Miş, 2013:248).

Suriye'de yaşanan kriz sonrasında gerçekleşen göç hareketliliği Türkiye'yi başta güvenlik olmak üzere birçok noktada etkilemiştir. Yaşanan yoğun göç dalgası sonrasında Türkiye, Suriye'den gelen göçmenlere karşı "açık kapı politikası" izlemiştir. 14 Haziran 2011'de AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) Hatay'da kurulan kamplarda Suriye'den gelen sığınmacıların sayısını 8.538 olarak açıklarken, Ağustos 2012'de sığınmacı sayısı 80.000'e yaklaşmıştır (Orhan ve Gündoğar 2015:12). Suriye'de yaşanan krizin büyük güvenlik sorunlarına dönüşmesi ve yaşanan can kayıplarının her geçen gün artması sonucunda Suriye'den Türkiye'ye doğru büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. Türkiye, yaşanan düzensiz göç dalgaları neticesinde güvenlik problemleri ile karşılaşmasının yanında büyük bir mali yük altında kalmıştır. Barınma merkezlerinde bulunan Suriyeli sığınmacılara yönelik AFAD'ın 2013 yılı Maliyet Analizi Raporuna göre: "2011 yılında 33 milyon TL olan harcama miktarı, 2012 yılında 514 milyon TL ve 2013 yılının ilk 10 ayında 763 milyon TL olmuştur. Karışıklıkların başladığı günden 1 Kasım 2013 tarihine kadar 1 milyar 311 milyon TL harcama yapılmıştır" (Afad, 2013:27). Yapılan bu yardımlar AFAD'ın doğrudan yapmış olduğu harcamalardır.

Her yıl artan göç hareketliliği sonrasında 2016 yılı ile birlikte dünyada en çok göçmen ve mülteciye ev sahipliği yapan ülke Türkiye olmuştur (Sağır, 2019:113). Türkiye göç sürecinde başta güvenlik ve ekonomik olmak üzere toplumsal, sosyal ve siyasi açıdan da sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. Kamp dışında yaşayan

Suriyeliler ile Türk halkı arasında uyum problemleri yaşanmış, dil, kültür ve yaşam farklılıkları gibi temel ayrımlar birer sorun haline gelmiştir (Gök, 2019:106). Türkiye'nin sınır kentlerinde ise demografik yapılar zarar görmüştür.

Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar

Suriye'de yaşanan iç savaş önü alınamayacak şekilde ülkenin bütününe sıçrayıp sivil ölümlerin sayısı artmaya başladıkça bölge halkı ülkesini terk edip komşu ülkelere göç etmeye başlamıştır. Şüphesiz bu durumda en büyük yükü Türkiye üstlenmiştir. Suriyeli sığınmacılar Suriye iç savaşının başladığı yıldan itibaren peyderpey Türkiye'ye gelmiştir. İlk olarak 29 Nisan 2011 tarihinde Hata'y'da sınır kapısından giren yaklaşık 250 kişilik bir grup olmuştur (Dilek, 2018: 62). Türkiye Cumhuriyeti sınır ülkesinde yaşanan insani kriz karşısında ülkeye sığınan veya sığınma talep eden Suriye halkına açık sınır politikasıyla kabul sağlamıştır (Bostan, 2018: 48). Her ne kadar Türk halkının çoğunluğunun ve Suriyeli sığınmacıların temelde din olmak üzere kültürel ve geleneksel olarak bağları bulunsa da özellikle sosyal uyum konusunda iki kesim arasında farklılıklar ve uyum sürecinde aksaklıklar görülmüştür (Doğan, 2018:139).

Türkiye, topraklarına kabul ettiği Suriyeli misafirleri taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi, 1967 Protokolü ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi doğrultusunda geri göndermeme ilkesini uygulayarak 9 yıldır ev sahipliği yapmaktadır (Taneri, 2012: 234). Türkiye ülkesine gelen göçmenlerin hukuki statülerini belirlerken uluslararası düzeyde taraf olduğu sözleşmeleri esas almıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi mülteci tanımını yaparken 1 Ocak 1951 tarihinden öncesinde yaşanan olaylar sonucu ülkesini terk eden kişileri mülteci olarak tanımlamış, 1967 yılında imzalanan protokolle birlikte ise bu tarih kısıtlaması ortadan kaldırılmıştır. Türkiye hem 1951 Cenevre sözleşmesine hem de 1967 Protokolüne taraf olarak tarihi kısıtlamayı kabul etmeyip, mülteci tanımına coğrafi kısıtlama getirmiştir. Sadece Avrupa ülkelerinden gelen insanların mülteci statüsüne sahip olacağı ve bu haklardan yararlanabileceği bir durumu ortaya koymuştur (Büyükçalık, 2015:77). Türkiye'nin yanında 28 ülke daha bu sözleşmeye taraf olmuş, coğrafi kısıtlamayı kabul etmiştir (Güler, 2018:78). Türkiye bu sözleşmeyi coğrafi kısıtlamayla kabul etmesindeki en büyük etken ise Türkiye'nin jeopolitik konumudur. Ortadoğu bölgesindeki komşu ülkelerin içerisinde bulunduğu istikrarsız yapılar ve ekonomik sıkıntılar, Ortadoğu halkları için Türkiye'yi oluşabilecek mülteci hareketliliğinde cazibe noktası haline getirmektedir (Güler,2018:78).

2013 yılında imzalanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda 3 farklı statü tanımı yapılmıştır. Bunlar; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil korumadır. 2011 yılında Türkiye'ye gelmeye başlayan ve hala devam eden Suriyeli sığınmacılar, belirtilen 3 tanımın içerisine dahil edilmemiştir. 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında Suriyeli sığınmacılara belirli haklar ve statüler tanınmıştır.

Türkiye, Suriye'de çıkan savaşta mağduriyet yaşayan insanlara gerekli ilke ve standartları uygulayarak, kitlesel akın karşısında geçici koruma statüsünü ortaya çıkarmıştır (Yılmaz, 2016: 126). Geçici koruma yönetmeliği, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. Maddesine¹ dayanarak çıkarılmıştır

¹ MADDE 91 – (1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve

(www.goc.gov.tr). Bu madde de açıkça dile getirilen husus, kitleler halinde sınırlarımıza akın eden insanlara geçici ve pratik çözümler oluşturmaktır. Daha önce kabul edilen ve imzalanan uluslararası sözleşmelerde bulunan statülerden herhangi birini alamayan sığınmacılara tanınacak haklar da geçici koruma yönetmeliğinde açıkça anlatılmaktadır. 2014 yılında çıkarılan geçici koruma yönetmeliğinin önünü açan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu da 2013 yılında çıkarılmıştır.

22 Ekim 2014 yılında Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren geçici koruma yönetmeliğinin ilk maddesinde yönetmeliğin amacı ve kapsamı belirtilmektedir. Bu maddeye göre “...uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki iş birliğiyle ilgili hususları düzenlemektir.”

Normal şartlar altında ülkeye yasadışı yollarla giren ve burada illegal biçimde yaşamını devam ettiren kişilere yasadışı göçmen (Nurdoğan vd., 2016:220) dense de Türkiye’deki Suriyeliler için bu kavramı kullanamayız. Bahsedilen geçici koruma yönetmeliğinde bulunan 5. maddede bu durum açıklanmakta ve ilgili maddeye göre Türkiye’ye girerken ya da girdikten sonra makul bir süre zarfında durumunu yetkililere bildiren kişiler hakkında idari bir işlem uygulanmamaktadır. Bu durumda Türkiye’ye yasadışı yollarla girilmiş olsa bile durumunu izah eden insanlar yönetmelik kapsamında var olan haklarından yararlanabilecektir. Bu durum Türkiye’de kalacak ve yaşayacak olan Suriyeliler için bir tehdit oluşturmasa bile Türkiye için çeşitli güvenlik sorunlarını beraberinde getirmektedir. Açılan sınır kapılarıyla beraber ülkeye bu denli yoğun girişler belli bir süreden sonra kontrolden çıkmış ve Türkiye’de aynı dönem çeşitli terör eylemlerini yaşanmıştır (Devran ve Özcan, 2016:40). 2013 yılında Cilvegözü ve Reyhanlı’da patlayan bombalar sonucu yaşanan sivil ölümler, sınır ilçelerindeki güvenlik sorununun en somut örnekleri haline gelmiştir (Ağır ve Sezik, 2016:108).

Bu yoğun göçmen seli karşısında karşılaşılan tek problem elbette ki yalnızca güvenlik sorunu değildir. Sorunların başında gelen bir diğer konu ise Türkiye’yi adeta bir transfer/geçiş merkezi olarak kullanmak isteyen Suriyeli göçmenlerdir. Bu durum ister istemez insan kaçakçılarının bir iş sahası açmıştır. Türkiye yaşanan yasadışı göçü engellemek adına önlemler almıştır. Önlem almasının başlıca sebepleri ise Türkiye’nin ulusal ve uluslararası arenada kamu güvenliğini sağlaması ve ekonomideki kayıt dışı usulsüz kazançların önünü kesmektir (Kedikli, 2019:92).

Türkiye Cumhuriyeti bu noktada ülkedeki düzensiz göçle mücadele etmek adına belli başlı stratejiler belirlemiştir. Bu stratejiler;

- “(i)Menşe, transit ve hedef ülkelerin ortak bir zeminde buluşarak gerekli hukuksal reformlar düzenlemesi,
- (ii)Devletin bu alanda doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili tüm birimleri ile ulusal ve uluslararası tüm kuruluşlarla koordinasyonun sağlanması,
- (iii)Sınır güvenliğini arttırıcı tüm tedbirlerin alınması,

taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Daha detaylı bilgi için Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanununa bakınız.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>

(iv)Çalışma alanında gerekli düzenlemelerin yapılması ve yasadışı istihdamın asgari düzeye çekilmesi,
(v)Göçmenlerin statü edinmesi sürecinin hızlandırılması,
(vi)Göçmen kaçakçılığı gibi organize suçlarla mücadele tedbirlerinin güçlendirilmesi,
(vii)Düzensiz göçmenleri taşıyanlara yönelik güçlü yaptırımların belirlenmesi,
(viii)Menşe ülkelerin göç verme nedenlerinin araştırılarak, bu sebeplerin ortadan kalkmasına yönelik projelerin geliştirilmesi olarak sıralanabilir". (www.goc.gov.tr).

Avrupa Birliği ise düzensiz göçmen sayısını birlik içerisindeki ülkelerde kontrol altında tutmak için Türkiye ile 18 Mart 2016 yılında bir bildiri yayımlamıştır (Akdoğan, 2018:69). Bu bildiriye göre Türkiye ve Avrupa Birliği, sınırlardaki göçmen geçişini ve kaçakçıların çalışma alanlarını sekteye uğratabilecek ortak çalışmalar yürütecektir. Bildiriye göre: (i) 20 Mart 2016 tarihinden sonra Türkiye üzerinden Yunan Adalarına geçen göçmenler Türkiye'ye geri gönderilecek, gönderme işlemi yapılırken Avrupa Birliği ve diğer uluslararası anlaşmalar hukuku tam olarak uygulanacaktır. Bu uygulama gerçekleştirilirken hiçbir şekilde insani mağduriyet oluşturulmayacaktır. Geri gönderme işlemleri doğrultusunda oluşacak bütün maddi külfet ise Avrupa Birliği tarafından karşılanacaktır (ii) Adalardan Türkiye'ye gönderilen her bir Suriyeli göçmen karşılığında daha önce Avrupa sınırlarına düzensiz şekilde girme çabasında bulunmamış bir Suriyeli göçmen Avrupa Birliği ülkelerine yerleştirilecektir. Bu mekanizma için ilk etapta 18.000 kişi, daha sonrasında da en fazla 54.000 kişiye kadar işleyecektir. Sayıları aşıldığı takdirde ise bu sistem yeniden değerlendirilecektir. (iii) Türkiye Cumhuriyeti bu yasadışı göçlerin önüne geçmek için kara ve deniz yollarında her türlü önlemi alacak, ihtiyaç duyması halinde diğer komşu ülkelerle de iş birliğine gidecektir. (iv) Yasa dışı göç kontrol altına alındığında Gönüllü İnsani Kabul Planı devreye girecektir. (v) Bildirideki karşılıklı beklentiler yerine getirildiği takdirde Türk Vatandaşlarına yönelik vize serbestisi için çalışmalara hız verilecektir. (vi) Sığınmacı Mali İmkani kapsamında Türkiye'ye 3 milyar avro mart sonuna kadar sığınmacı ihtiyaçlarının karşılanması için gönderilecek, gerekli standartlar sağlandığı takdirde 2018 yılının sonuna kadar ilave 3 milyar avro daha fon sağlanacaktır (18 Mart 2016 Türkiye-Avrupa Birliği Zirve Bildirisi). Her ne kadar Avrupa Birliği küresel bir sorun haline gelen bu göç dalgasına karşı iş birlikleri yapsa da temel argümanları Avrupa Birliği'nin refahını yüksek tutmak olmuştur. 2016 yılında yayınladıkları Avrupa Küresel Stratejisi'nde Avrupa Komşuluk Politikasında göçmen ve göçmenlerle birlikte oluşabilecek terör saldırılarına karşı bir önlem politikası izlemiş, Arap Baharı sonrasında Avrupa'ya akın edebilecek göçmenlere karşı bir tutum sergilemiştir (Akçay, 2019:191).

Türkiye Cumhuriyeti bildiriden sonra uzunca bir süre göçmenlere sınır kapılarını kapalı tutmuştur. 2020 yılının başlarında ise hem Cumhurbaşkanlığı'ndan taahhüt edilen paraların gönderilmediğine ilişkin söylemler ortaya atılmış ve sınır kapıları göçmenler için açılmıştır. Cumhurbaşkanı bir konuşmasında, bahsedilen paraların gelmediğini dile getirerek Almanya Başbakanı Angela Merkel'e "mültecileri size verelim 100 milyon avroda ödeme yapalım" teklifini ilettiğini de dile getirmiştir. Bunların yanı sıra sınır kapılarına ilişkin ise "Aylar önce eğer 'bu böyle giderse biz kapıları açmak zorunda kalacağız' demiştik. Biz de dün kapıları açtık. Bu sabah itibariyle kapıları zorlayıp geçenlerin sayısı 18 bin oldu, bugün de 20-25 bin olur herhalde. Biz bu süreçte bu kapıları kapatmayacağız. Avrupa sözünde durması gerekiyor. Biz bu kadar mülteciye bakmak zorunda değiliz" cümlelerini dile getirmiştir (www.star.com.tr).

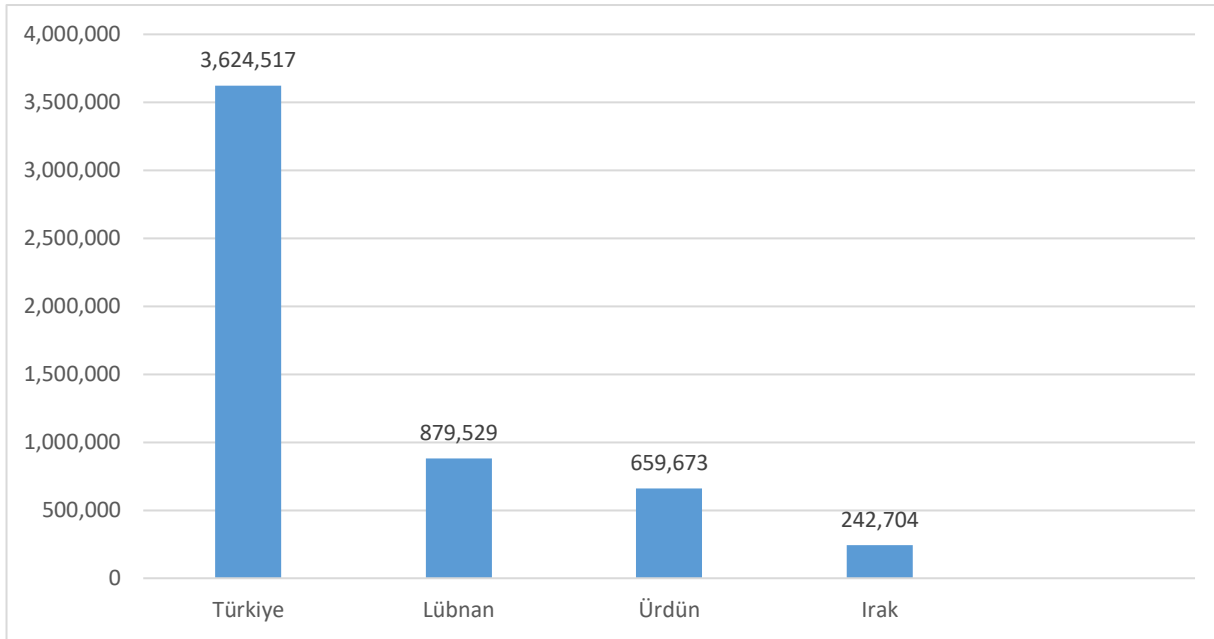
Sınır kapılarının mültecilere açılmasından sonra, Türkiye-Yunanistan sınırında adeta bir insani dram yaşanmıştır. Yunan Polisi sınıra gelen göçmenlere gaz bombası ve mermilerle müdahale etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Göç ve Uyum Alt Komisyonu tarafından hazırlanan “Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesindeki Sığınmacı Geçişlerinin Yerinde İncelenmesine İlişkin” raporda, Yunan polislerinin gerçekleştirdiği kasten yaralama ve öldürme olayları resmi evraklar da yer almıştır.²

2010 yılından itibaren her yıl artan göç hareketliliği, hedef ülkelerin demografik yapılarına etki etmiştir. 2011 yılından itibaren ise Türkiye kitlesel göç akınları ile karşılaşmış ve yaşadığı durum karşısında politikalar geliştirmiştir. Suriyeli sığınmacılar yıllara oranla Türkiye'nin başta büyük şehirleri olmak üzere neredeyse her ilinde bulunarak ve ülkenin demografik yapılarına etki etmiştir.

SURİYELİ SIĞINMACILARIN TÜRKİYE’NİN DEMOGRAFİK YAPISINA ETKİLERİ

Göç etmek zorunda kalan insanların birçoğu gibi Suriye vatandaşı olan sığınmacılarda çoğunlukla ülkelerinin sınır komşularına kitlesel olarak hareket etmiştir (Özdemir, 2017:122). Suriyeli sığınmacılar göç ettikleri ülkelere kontrolsüz şekilde yerleştikten sonra zamanla sayılarının artması sonucu göç alan ülkelerdeki demografik yapılarına doğrudan etki etmektedirler. İstatistiki veriler de bu bilgiyi doğrular niteliktedir. Çalışmanın bu bölümünde tablolar yardımıyla bu veriler sunulacaktır.

Tablo1: Dünyada En Çok Suriyeli Sığınmacıya Ev Sahipliği Yapan Ülkeler

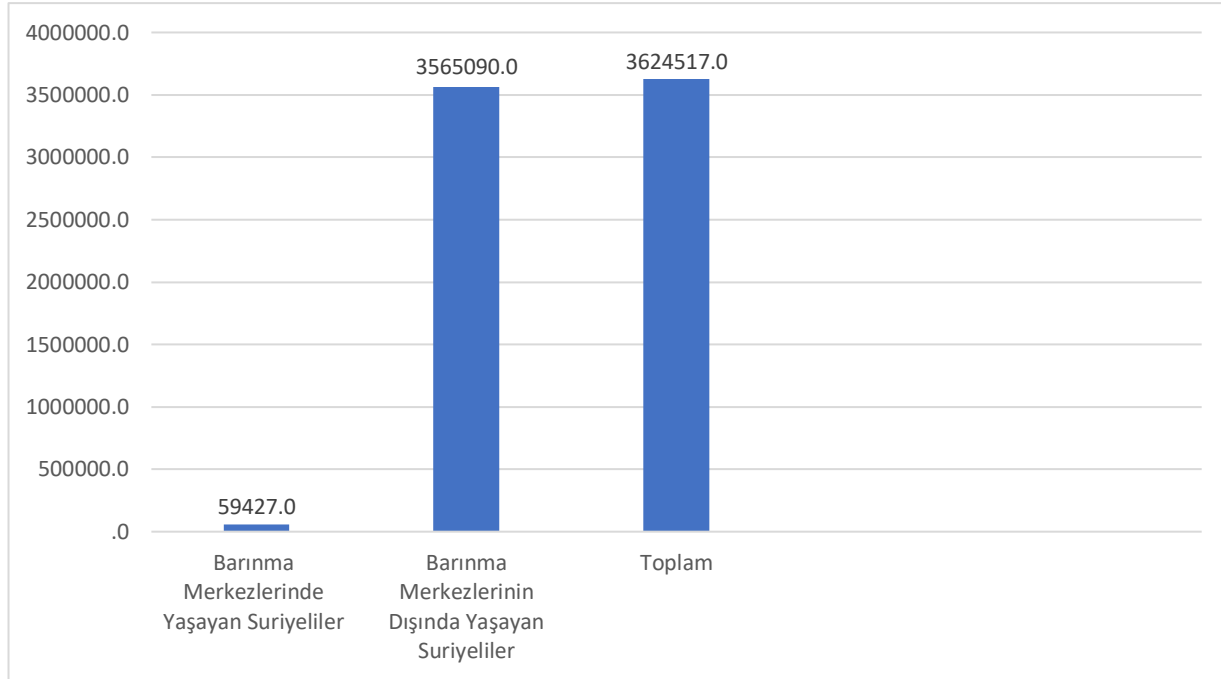
Kaynak: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>

² (Detaylı bilgi için bkz. Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesindeki Sığınmacı Geçişlerinin Yerinde İncelenmesine İlişkin Rapor (https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2020/edirne_rapor_kabul.pdf)).

Yukarıda bulunan grafikten de anlayacağımız üzere Suriyeli sığınmacıların en çok göç ettiği 4 ülke doğrudan kara sınırının bulunduğu Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak olmuştur. Türkiye ise göç dalgasından en çok etkilenen ülke konumundadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerini baz aldığımızda dünya üzerinde bulunun 5.570.382 kayıtlı Suriyeli göçmenlerden 3.626.734'ü Türkiye'de yaşamaktadır. Yani dünya üzerinde bulunan Suriyeli göçmenlerin yaklaşık %65'i Türkiye'de yaşamaktadır. Türkiye'den sonra en çok Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke ise 879.259 göçmen ile Suriye'nin batısında yer alan sınır komşusu Lübnan'dır. Bu sayı dünya genelindeki Suriyeli göçmenlerin yaklaşık olarak %15'ine tekabül etmektedir. Türkiye'nin küresel bir sorun haline gelen göçmenler konusundaki tutumunu grafikler gözler önüne sermektedir.

Türkiye'ye gelen yoğun Suriyeli göçü karşısında en büyük görevi Afet ve Acil Durumu Yönetimi Başkanlığı (AFAD) üstlenmiştir (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017:15). Göçmenlerin barınma merkezlerinde AFAD aktif rol üstlenmiş, 2018 yılında Geçici Koruma Yönetmeliğinin 23. maddesinde yer alan sevk işlemlerinde "AFAD tarafından bildirilecek kapasite bilgisi de göz önünde bulundurularak" cümlesi bu maddeden çıkarılmıştır. Suriyeli göçmenler, Valiliğin ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün koordineli çalışmasıyla birlikte uygun durumdaki barınma merkezlerine gönderimi gerçekleştirilmiştir.

Tablo2: Barınma Merkezlerinde ve Dışında Yaşayan Suriyeli Göçmenler

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Türkiye'de; Adana, Kilis, Osmaniye ve Kahramanmaraş'ta birer, Hatay'da ise 3 adet olmak üzere toplam 7 adet geçici barınma merkezi bulunmaktadır. Bu barınma merkezlerinde Adana Sarıçam Geçici Barınma Merkezinde 20.699, Kilis Elbeyli Geçici Barınma Merkezinde 8.535, Kahramanmaraş Merkez Geçici Barınma

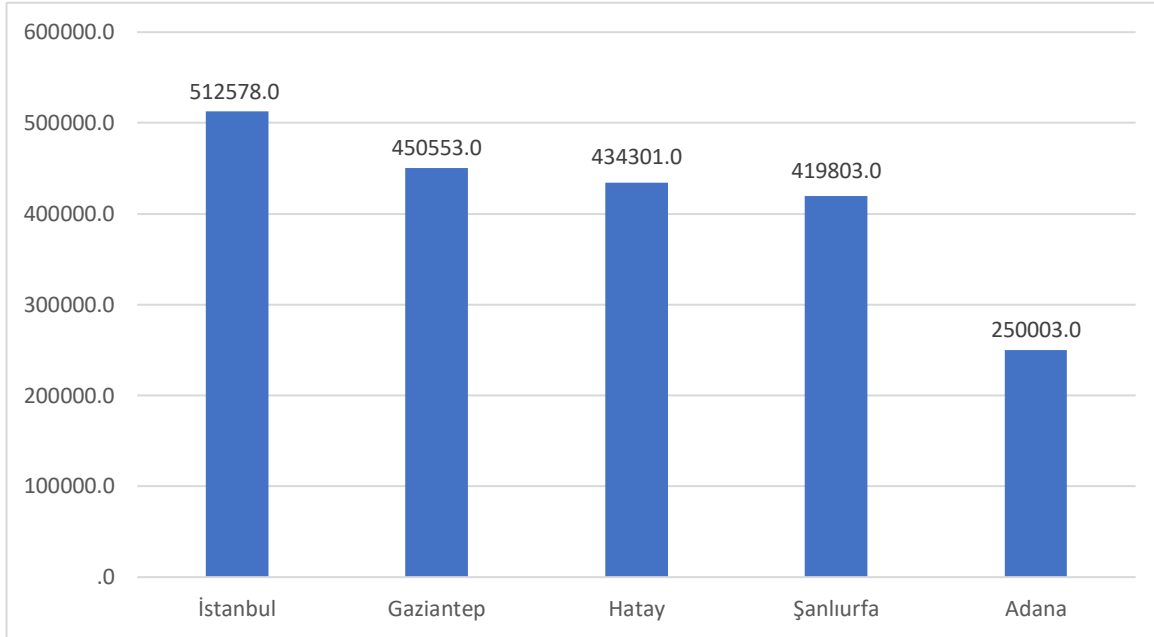
Merkezinde 10.686, Hatay Altınözü Geçici Barınma Merkezinde 2.641, Hatay Yayladağı Geçici Barınma Merkezinde 3.663, Hatay Apaydın Geçici Barınma Merkezinde 3.474 ve Osmaniye Cevdetiye Geçici Barınma Merkezinde 9.729 olmak üzere toplam 59.427 Suriyeli göçmen yaşamaktadır (www.goc.gov.tr).

Türkiye sınırına barınma merkezleri kurmuş olsa da göçmenlerin büyük çoğunluğu kampların dışında yaşamayı tercih etmektedir. Göçmenlere kurulan barınma merkezlerinde sağlık, eğitim ve beslenme gibi temel ihtiyaçlar karşılıksız olarak verilmekle birlikte barınma merkezi dışında yaşayan Suriyeli göçmenler içinde sağlık, eğitim ve beslenme vb. hizmetler karşılıksız olarak sağlanmaktadır (Harunoğulları, 2018: 305).

Türkiye açık kapı politikası izleyerek Suriyeli göçmenleri ülkeye kabul edip ev sahipliği yapmasındaki temel amaç insani yardım olsa da yerel halkın işsizlik seviyesini ve ekonomik alım gücünü göz önünde bulundurup, planlı bir yol haritası çizmek zorundadır (Koç vd., 2015:87).

Elbette bu kadar fazla sayıda göçmene ev sahipliği yapmanın mali bir karşılığı da olmaktadır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Ak Parti'nin 4 Mart 2020 tarihinde yapılan grup toplantısında Avrupa Birliği'nin taahhüt ettiği paraları ödemediğini ve ülkedeki Suriyeli göçmenlere 40 milyar dolar harcadığını belirtmiştir. (www.tbmm.akparti.org.tr).

Tablo:3 En Çok Göçmenin Yaşadığı 5 Türk Şehri

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

Türkiye’de en fazla Suriyelinin yaşadığı şehirlerin başında İstanbul gelmektedir. İstanbul’dan sonra ise sırasıyla; Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve Adana gelmektedir. Bu 4 ili İstanbul’dan ayıran fark ise Türkiye’nin güney sınır hattında bulunmalarındadır. Bu 4 ili ise sırasıyla; Mersin, Bursa, İzmir ve Konya takip etmektedir (www.goc.gov.tr). Bu illerin dikkat çeken özelliği ise sınıra uzak ve büyükşehirler olmalarındadır. Göçmenlerin

yaşamak için bu şekilde büyükşehirleri tercih etmesinin temel sebepleri istihdamın yüksek olması ve sosyal hayatlarında daha çabuk uyum sağlayabilme imkanlarıdır (Dillioğlu, 2015:6).

Türkiye'ye göç eden Suriyeli sığınmacılardan en çok etkilenen illerin başında Kilis gelmektedir. Türkiye'de en çok Suriyeli göçmenin yaşadığı 10. il olan bu şehrin en önemli özelliği 142.490 nüfusa sahipken, 108.412 göçmene ev sahipliği yapmasıdır. Yaklaşık olarak Kilis nüfusunun %76'sını Suriyeli sığınmacılar oluşturmaktadır. Bu oranlara baktığımızda en yüksek yüzdeler oran Kilis ilindedir (www.goc.gov.tr).

Türkiye'nin neredeyse her ilinde bulunan göçmenler ülkede birçok değişikliğe doğrudan etki etmiştir. Bunların başında ise ekonomi gelmektedir. Buldukları illerde çoğunlukla beden işçiliği yapan göçmenler, ucuz iş gücü olarak çalıştırılmaktadır (Orhan ve Senyücel Gündoğar, 2015:17). Yaşamak için şehir merkezlerini tercih eden göçmenlerin evleri kiralamak istemeleri de kira ücretlerinin artmasına neden olmuştur (Özdemir, 2017:126). Göçmenlerin yerleştikleri illerdeki yerel işletmelere olumlu katkıları da olmuştur. Türkiye'ye gelirken yanlarında getirdikleri paraları harcamaları, küçük işletmeler açan göçmenlerin ürün tedariklerini Türk toptancılarından yapmaları, başlarda sığındıkları illerdeki ekonomiyi biraz canlandırırsa da sonrasında hazır paralarının bitmesi bu olumlu etkiyi tekrardan gölgelemiştir (Orhan, 2014: 18-19).

Türkiye'de yer alan göçmenlerin bir kısmı istihdam edilse de sayıca fazla olmaları hepsinin belirli işlerde çalışmasına olanak sağlamamaktadır. Bunun sonucunda göçmenler daha farklı alanlarda çalışmaya başlamıştır. Bu durumda da Türkiye Cumhuriyeti'nde kayıt dışı işçi sayısı artış göstermekte ekonomi üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Kayıt dışı işçilik yalnızca ülkenin değil göçmen işçilerinde aleyhinde bir durum ortaya koymaktadır. Bu göçmen işçiler hiçbir özlük ve sosyal güvence hakkına sahip olmadan, yalnızca düşük ücretler karşılığında emek sarf etmektedir. Yoğun olarak tarım, ağır sanayi gibi beden gücüyle çalışılan yerlerde iş olanağı bulan göçmen işçiler için yabancı ülkede yaşamının getirdiği zorluklara bir başka alan daha eklenmektedir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de çalışma ve geçinme durumları Türk Halkı içinde bir önyargı oluşturmuştur. 2017 ve 2019 yıllarında hazırlanan Suriyeliler Barometresinde hazırlanan verilerde 2019 yılında Türk Halkı'nın %65,1'i Suriyeli göçmenlerin dilenerek yaşamlarını sürdürdüğünü düşünmektedir. (Erdoğan, 2019, 135). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre ise durum bu şekilde değildir. 2017 yılında hazırlanan Türk İşgücü Piyasasındaki Suriyeliler raporuna göre Türkiye'de yer alan çalışma çağındaki Suriyeli göçmenlerin %87'si gelir elde edebilecekleri işlerde çalışmaktadır (<http://www.ilo.org>). Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının verilerine göre ise 2019 yılında 63.789 Suriye Vatandaşına çalışma izni verilmiştir (<https://ailevecalisma.gov.tr>).

SONUÇ

2011 yılında Suriye'de başlayan Arap Baharı bir iç savaşa sürüklenmiş ve 9 yıldır devam etmektedir. Bu süre zarfında gerek muhalif kanat gerekse rejim tarafında ciddi şekilde kayıplar yaşanmıştır. Suriye'de özgürlük hareketinin bu denli süregelen bir iç savaşa dönüşmesinin temel sebeplerinin başında ise ülkenin kozmopolit yapısı ve mezhepsel çatışmalar yatmaktadır. Soğuk savaş döneminde başlayan kutuplaşma Ortadoğu'daki bu demokratikleşme sürecinde de kendini göstermesi ve Esad Rejiminin toprak bütünlüğündeki kontrolünü kaybetmesi iç savaşın uzamasındaki diğer önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. İç savaşın başlamasının ardından bölgede bulunan PKK/YPG/İŞİD gibi silahlı terör örgütlerinin

buldukları toprakları silah yoluyla ele geçirmesi, rejim güçlerinin ülkedeki birliği sağlamasının önünde büyük bir engel teşkil etmiştir.

Rejimin eylemleri bastırmak için başvurduğu yöntem ve bölgedeki terör örgütlerinin silahlı eylemleri sonucu yerel halkta can güvenliğini sağlamak adına öncelikli olarak komşu ülkelere göç hareketlerine başlamıştır. Sığınmacıların çok büyük çoğunluğu Türkiye'ye kaçak yollarla giriş yapsa da Türkiye yaşanan bu insanlık dramına sessiz kalmayıp sığınmacıları ülkeye kabul etmiştir. Sınır illerimizde sığınmacılar için barınma merkezleri kurulmuş, 2014 yılında ise Suriyeli göçmenlerin statüsünü belirleyen Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır.

Her yıl artarak devam eden göç hareketliliği hem sınırlarda hem de ülke içerisindeki bürokratik eylemlerin tıkanmasına yol açmıştır. Göçmenlerin Türkiye'ye gelmesiyle beraber barınma, istihdam, eğitim, sağlık, uyum vb. sorunlar belirmiştir.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye yoğun göçü ülkenin demografik yapısında da değişikliklere yol açmıştır. Bu etkilerin en büyüğü istihdam alanında yaşanmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün raporundaki verilere göre Suriyeli göçmenlerin %87'si çalışma alanlarında kendilerine iş bulmuştur. T.C Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca 2019 yılında açıklanan resmi rakamlara göre ise 63.789 Suriye vatandaşının çalışma izni vardır. Oysaki Prof. Dr. M. Murat Erdoğan'ın 2019 yılında yayımladığı Suriyeliler Barometresi kitabına göre Türkiye'de 900.000 ila 1.000.000 arası Suriyeli göçmen çalışmaktadır. Bu iki istatistiği karşılaştırdığımızda göçmenlerin birçoğunun kayıt dışı çalıştığı görülmektedir. Bunun temel sebebi bakanlığın izni dışında da göçmenlerin iş bulabilmesidir. Sayıları oldukça fazla olan göçmenlerin her birinin kayıt altına alınması da oldukça güç durumdadır. Türk işverenlerde bu istatistiklerin ortaya çıkmasında büyük pay sahibidir. Yevmiye (günlük) usulü çalışan Suriye vatandaşları işverenler açısından ucuz işçilik olarak görülüp, işe alımlarda tercih edilmektedir. Türk toplumunda işsiz kalan kesimin bir kısmı işsizliğin sebebi olarak Suriye vatandaşlarının ucuz işgücü olarak tercih edilmesini görmektedir. İşsiz kalan Türk vatandaşlarında oluşan bu algı neticesinde iki toplum arasında bir önyargı oluşmaktadır. Bu durum uyum sürecinin gecikmesine sebebiyet vermektedir.

İstihdam, sağlık, eğitim ve barınma gibi ihtiyaçlar göç alan ülkeler için ekstra bir mali yükümlülük getirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde bulundurduğu göçmenlerin ihtiyaçlarının büyük çoğunluğunu kendi karşılamaktadır. Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi kurumlarla da çeşitli iş birlikleri ve bildirimler yayınlansa da Türkiye özellikle Avrupa Birliği tarafından mali yardım noktasında yalnız bırakılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Birliği ile yapılan geri kabul antlaşmasına hiçbir zaman aykırı hareket etmemiştir. Göçmenleri ülke içerisinde tutmuş, 3. Bir ülkeye, özellikle Avrupa'ya, düzensiz göçmen olarak geçişlerine büyük ölçüde engel olmuştur. 2020 yılının başlarında yaşanan gelişmelerden sonra Türkiye, Avrupa'ya geçiş yapılabilecek sınır kapılarını sığınmacılar için açmıştır. Sınır kapılarının açıldığı haberinden sonra Türkiye'deki sığınmacılar özellikle Yunanistan sınırına doğru büyük bir hareketlilik başlatmıştır. Sınırında binlerce göçmen biriken Yunanistan hükümeti ise göçmenleri ülkeye almayacağını açıklamış, sınırdaki insanlara sert müdahalelerde bulunmuştur. Oysa 21. Yüzyılın en büyük global sorunu haline gelen göçmenler, bölgede sadece Türkiye Cumhuriyeti'ni ilgilendiren bir konu değildir.

KAYNAKÇA

- Adalet ve Kalkınma Partisi (2020) "Grup Toplantısı" <http://tbmm.akparti.org.tr/anasayfa-gundem/grup-toplantisi/> (23.10.2020).
- AĞIR, O., AKSU, Z. (2017). "Birleşmiş Milletlerin Suriye Krizine Yönelik Politikalarının Değerlendirilmesi", ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 4(9): 43-55.
- AKÇAY, E. Y. (2019). "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası: Göçün İnsani Olmayan Güvenleştirilmesi", (Ed.) Kedikli, U. ve Telatar, G. Uluslararası Göç ve Güvenlik, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- AKDOĞAN, M. (2018). "Avrupa Birliği'nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi", Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi, 1 (1): 48-75.
- AKGÜL, A., KAPTI, A., ve DEMİR, O. Ö. (2015). "Göç ve kamu politikaları: Suriye krizi üzerine bir analiz", A Journal of Policy and Strategy, 1(2): 1-22.
- AKKOYUNLU, ERTAN., K, ERTAN, B. (2017). "Türkiye'nin Göç Politikası", Contemporary Research in Economics and Social Sciences, 1 (2): 7-39.
- ATLIOĞLU, Y. (139). "Suriye İç Savaşı ve Mülteci Toplumsal Çatışma", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 73(1): 129-156.
- BARKIN, E. (2004). "1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi", Ankara Barosu Dergisi, (1): 331-360.
- BİNGÖL, O. (2013). "Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesi Denge Arayışları", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 13(2): 25-49.
- BOSTAN, H. (2018). "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu", Göç Araştırmaları Dergisi, 4(2): 38-88.
- BOZBEYOĞLU, E. (2015). "Mülteciler ve İnsan Hakları", Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2(1): 60-80.
- BÜYÜKÇALIK, M. E. (2015). Mülteci Hukuku'nun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- CANYURT, D. (2018). "Kazanılmayan Savaş Suriye İç Savaşı: Neden Bitmedi, Barış Nasıl Gelebilir?", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 14(4): 1103-1120.
- ÇELİK, A.H., (2015). "Buazizi'den Rabia'ya, Trablus'tan Şam'a Arap Baharı'nın Sonuçlarına Üzerine Bir Değerlendirme", Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 6(2): 34-53.
- ÇENDEK, S.Y., ÖRKİ, A. (2019). "Arap Baharı Sürecinde Libya, Suriye ve Yemen'de Yaşanan İç Savaşlar: Karşılaştırmalı Bir Çözümleme", Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, 10(1): 42-58.
- ÇİÇEKLİ, B. (2009). Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ÇİÇEKLİ, B. (2016). Yabancılar ve Mülteci Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- DALAR, M. (2019) "Uluslararası Hukuksal ve Kurumsal Düzenlemeler Çerçevesinde Göç Olgusu", (Ed.) Kedikli, U. ve Telatar, G. Uluslararası Göç ve Güvenlik, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- DEVİRAN, Y ve Ö. Ö. F. (2016). "Söylemlerin Dilinden Suriye Sorunu", Marmara İletişim Dergisi, (25): 35-52.
- DİLEK, B. S. (2018). Suriyeli Göçü, Kripto Basım Yayım, Ankara.
- DİLLİOĞLU, B. (2015). "Suriyeli Mültecilerin Entegrasyonu: Türkiye'nin Eğitim Ve İstihdam Politikaları", Akademik Orta Doğu, 10(1): 1-21.
- DOĞAN, İ. (2018). Göç ve Kültür, Bilge Kültür Sanat Basım Yayım, İstanbul.
- DURAN, D. ve ÖZDEMİR, Ö. (2012). "Türk Dış Politikasına Yansımalarıyla Arap Baharı", Akademik İncelemeler Dergisi, 7(2): 181-198.
- DURUN, D. (2019). "Orta Doğu Neresi? Orta Doğu'nun Demografik, Ekonomik ve Siyasi Yapısı", (Ed.) DURUN, D. ve ARI, Y., Ortadoğu'da Siyaset, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- ELMA, F., ve ŞAHİN, A. "Suriye'den Türkiye'ye Göç ve Açığa Çıkan Temel Sorun Alanları", In Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings, 430-439.
- ERDOĞAN, M.M. (2019). Suriyeliler Barometresi 2019, Orion Kitabevi, Ankara.
- ESKİOĞLU, R. (2019). "Arap Baharına Kadar Türkiye-Suriye İlişkileri", Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 16(1): 70-80.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020). "Geçici Koruma", <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (27.10.2020).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020). "Geçici Korumanın Unsurları", <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari> (20.10.2020).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020). "Türkiye'nin Düzensiz Göç ile Mücadelesi", <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi> (20.10.2020).
- GÖK, N. (2019). "Suriye Krizi'nin Türkiye'ye Yansımaları (2011-2017)", Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 0(8): 77-114.
- GÜLER, A. (2018). "Şartlı Mülteci Statüsü: Statünün Geçiciliği ve Bir Kalıcı Çözüm Olarak Yerel Bütünleşmenin Geçerliliği", (Ed.) Aygül, H. H. Ve Eke, E. 21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler: Bir Türkiye Perspektifi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- GÜNAY, E., ATILGAN, D. ve SERİN, E. (2017). "Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(2):37-60.
- HARUNOĞULLARI, M. (2018). "Sınır Ötesinde Yeni Bir Yaşam Suriyeli Sığınmacılar ve Göçün Coğrafi Etkileri: Kilis Örneği", (Ed.) Aygül, H. H. Ve Eke, E. 21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler: Bir Türkiye Perspektifi, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

- İNANÇ H. (2011). "Arap Baharı Sürecinde Arap Kimliğinin Dönüşümü, Ortadoğu Yıllığı", (Ed. İNAT K., AYDIN, F., ATAMAN, M., Açılım Kitap, İstanbul.
- İNAT, K., TELCİ, İ.N. (2012). "Türk Dış Politikası Yıllığı 2011", (Ed.) DURAN, B., İNAT, K., ULUS, A.R., SETA, İstanbul.
- KARKIN, V., YAZICI, Ö. (2015). "Arap Baharı'nın Suriye'ye Yansıması ve Türkiye'ye Sığınan Mülteciler (Gaziantep Örneği)", 21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(12): 201-213.
- KEDİKLİ, U. (2019). "Bir Güvenlik Sorunu Olarak Düzensiz Göçe Bağlı Göçmen Kaçakçılığı", (Ed.) Kedikli, U. ve Telatar, G. Uluslararası Göç ve Güvenlik, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- KOÇ, M. G., İ. AKBIYIK, N. (2015). "Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri", Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (1): 63-94.
- MİŞ, N. (2013). "Türk Dış Politikası Yıllığı 2012", (Ed.) DURAN, B., İNAT, K., ULUTAŞ, U., SETA, İstanbul.
- MUSLU, F. (2018). "Suriye İç Savaşında Esed'in Rolü, Konumu ve Geleceği", SETA Analiz, Sayı:236, İstanbul.
- NEBATİ, N. (2019). "Ortadoğu'da Demokrasiyi Geliştirme Hareketi Olarak Arap Baharı", The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 9(2): 178-190.
- NURDOĞAN, A. K., DUR, A. İ. B. ve ÖZTÜRK, M. (2016). "Türkiye'nin Mülteci Sorunu ve Suriye Krizinin Mülteci Sorununa Etkileri", İş ve Hayat, 2(4): 217-238.
- ODMAN, T. (1995). Mülteci Hukuku, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- OĞUZLU, T. (2011). "Arap Baharı ve Yansımaları", Ortadoğu Analiz, 3(36).
- OKYAR, O. (2015) "İran ve Arap Baharı: Çift Taraflı Aynadaki Asimetri mi?", Uluslararası İlişkiler Dergisi, 12(45): 61-82.
- ORHAN, O. (2014). "Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler". ORSAM, Rapor No:189.
- ORHAN, O., GÜNDOĞAR, S.S. (2015). "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri", ORSAM, Rapor No: 195.
- ORSAM (2018). "Arap Baharı'nın 8. Yılında Değişen Demokrasi Algısı ve Toplumsal Talepler", <https://orsam.org.tr/tr/arap-baharinin-8-yilinda-degis-en-demokrasi-algisi-ve-toplumsal-talepler/>, (27.04.2020).
- ÖZDEMİR, Ç. (2016). "Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?", Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 0(2): 81-102.
- ÖZDEMİR, E. (2017). "Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye'ye Etkileri", Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 1 (3): 114-140.
- ÖZDEMİR, G. (2017). "Demokratikleşme Kavramı Bağlamında Arap Demokratikleşmesine İlişkin Bir Değerlendirme", TESAM Akademi Dergisi, 4(1): 9-54.

- PAKSOY, S., PAKSOY, H.M., ve ALANCIOĞLU E., (2013). “Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(46): 2-15.
- SAĞIR, A. (2019). “Göç, Uyum, Tehdit ve Çöküş: Yeni Toplumsallıklar İnşası Mümkün mü?”, (Ed.) KEDİKLİ, U., TELATAR, G., Uluslararası Göç ve Güvenlik, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- SARAÇLI, M. (2011). Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler, Adalet Yayınevi, Ankara.
- SEZİK, M, AĞIR, O. (2016). “Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları”, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (1) :95-124.
- SİVRİKAYA, H.A. (2019). “Arap Baharı’nın Suriye Sahasında Arap Diline Olan Yansımaları: PYD/YPG Örneği”, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 8(2): 329-357.
- SOLMAZ, F. (2013). “Ortadoğu Halklarının Gözüyle Arap Baharı”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- STAR (2020). “BAŞKAN ERDOĞAN’DAN MERKEL’E MÜLTECİ ÇIKIŞI: GÖNDERELİM BİZ SİZE 100 MİLYON EURO VERELİM”, [HTTPS://WWW.STAR.COM.TR/GUNCEL/GONDERELİM-BİZ-SİZE-100-MİLYON-EURO-VERELİM-HABER-1518949/](https://www.star.com.tr/guncel/gonderelim-biz-size-100-milyon-euro-verelim-haber-1518949/) (21.10.2020).
- ŞAHİN, M. (2011). “1950-1960 Arap Devrimleri ve 2011 Arap Baharı Benzerlikler ve Farklılıklar”, Mülkiye Dergisi, 35(272): 81-92.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Suriyelilerin Konakladığı Geçici Barınma Merkezlerindeki Harcama ve Maliyet Analizi, Kasım 2013, Ankara.
- TANERİ, G. (2012). Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilememesi (Non-Refoulement) İlkesi, Bilge Yayınevi, Ankara.
- TAŞPINAR, M. (2019). “Arap Baharı ve Etkileri”, Yenyüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, İstanbul.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2020) “Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesindeki Sığınmacı Geçişlerinin Yerinde İncelenmesine İlişkin Rapor”,
https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2020/edirne_rapor_kabul.pdf (23.10.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2019). “Yabancıların Çalışma İzinleri”
<https://ailevecalisma.gov.tr/media/63117/yabanciizin2019.pdf>
(29.12.2020).
- Uluslararası Çalışma Örgütü (2017) “Türk İşgücü Piyasasındaki Suriyeliler”
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_738618.pdf
(29.12.2020).

ÜNAL, M.C. (2017). "Arap Baharı Sonrası Avrupa Komşuluk Politikasının Geleceği", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 16(2): 147-170.

YILMAZ, S. (2016). Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.